

census- en standenmaatschappij (Gerretson), 'een religieus gede-termineerde uitweg uit geestelijke en sociale nood' (Rogier). Dit samenspel van religieuze, politieke, sociaal-economische en cultu-rele factoren maakt de bestudering van de Afscheiding zo boeiend.

In plaats van de Afscheiding te beschouwen als een *voor oefening* willen we op het symposium proberen de actie van 1834 - in oor-sprong en in gevolgen - *als zodanig* te bespreken. Wellicht was de actie bewuster (want verworteld in een traditie) en waren de resul-taten indrukwekkender (zo omstreeks 1860/1870). Het vraagteken in de titel kan dan misschien verdwijnen.

Ter sprake zou kunnen komen:

1. Om welke groep gaat het in de toenmalige nederlandse samen-leving? Dient de terminologie 'kleine luyden' niet herzien te worden?
2. Wat hield het concreet in voor enkelingen en groepen om zich bij de Afscheiding te voegen? Wie waren de leiders? Sociale stij-ging?
3. Welke verspreiding over het land? Hoe de groei en aantrekkings-kracht van de kerken der Afscheiding te verklaren?
4. Welke actie ging er concreet uit van deze kerken? Organisatie, armverzorging, onderwijs enz.
5. Wat was het 'zelfbeeld' van de Afgescheidenen? Is hier een ver-schuiving te constateren?
6. Welke bronnen zijn te noemen om deze vragen te beantwoorden?

73

Literatuurlijst

- Becker, J.W. *Het eeuwige heimwee. Chiliasme en sektarisme*. Alphen aan de Rijn, 1976.
- Bouwman, H. *De crisis der jeugd*. Kampen, 1914.
- Brunt, L. 'Over gereformeerden en kleine luyden'. *Sociologische Gids*. Meppel, 1971, 49 v.
- Gerretson, C. 'De Fonte Libertatis. De Afscheiding van 1834 en haar natio-nale betekenis' in *Verzamelde werken* III, Baarn, 1974, 53 - 69.
- Gerretson, C. 'Onbekende factoren van de Afscheiding van 1834' in *Verza-melde werken* V, Baarn, 1975, 168 - 182.
- Hendriks, J. *De emancipatie van de gereformeerden*, Alphen aan den Rijn, 1971.
- Hofman, H.A. *Ledeboerianen en Kruisgezinden. Een kerkhistorische studie over het ontstaan van de Gereformeerde Gemeenten (1834 - 1927)*. Utrecht, 1977.